

Соборний майдан

3(105) травень-червень 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК «ГЛУХІВ»

Юрій МИЦИК

Доктор історичних наук,
професор
м. КиївГлухівський розвідник
гетьмана Івана Самойловича

І в давні часи, і нині розвідка є невідмінним атрибутом держави. Хоча форми й методи її змінюються, але суть залишається тією ж. Звичайно, розвідники вищого класу, як от Василь Верещака в Гетьманщині часів Богдана Хмельницького, траплялися рідше. Він був покоевим слугою (камергером) короля Речі Посполитої Яна Казимира, і гетьман знав завдяки йому чимало таємниць королівського двору. Через небережність одного з українських послів Верещаку було викрито у 1649 р. Але не менше значення мали рядові розвідники, котрі зазвичай під виглядом купців (або й справді були ними) вивідували про те, що робиться в сусідніх країнах, особливо у військово-політичній галузі. З їхніх повідомлень творилася загальна панорама подій, що дозволяло державі ефективніше проводити свою зовнішню політику.

У Московській державі особливо багато таких купців-розвідників було в Путивлі. Вони здебільшого інформували про почуте чи побачене за кордоном, привозили друковані «куранти» чи «вісті-куранти» («летючі листки», авізи тощо) – газети, які особливо поширилися у Європі XVII ст. До речі, в РДАДА (Російському державному архіві давніх актів) у Москві зберігається чимало таких «курантів». У 80-х роках XX ст. багато з них було видано у чотиритомнику.

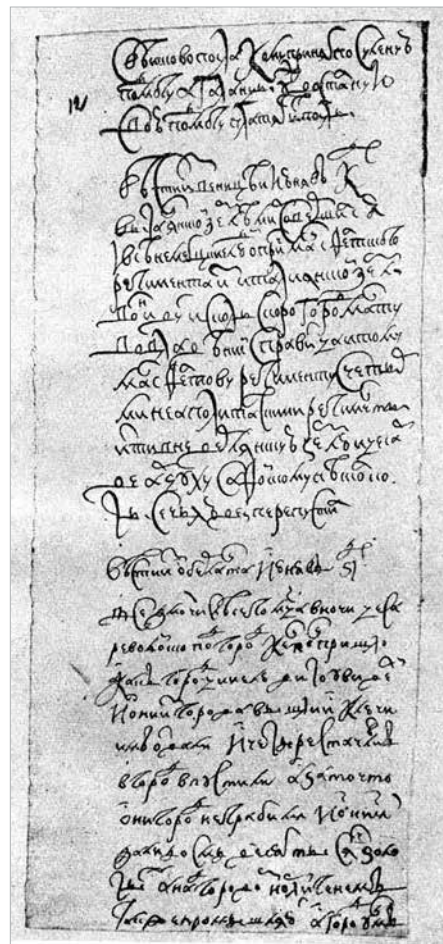
Практично вся німецька преса XV – першої третини XVIII ст. сконцентрована у «Пресафоршунг» при Бременському університеті (ФРН), де знаходяться і «куранти».

Традиції розвідувальної служби, закладені в Гетьманщині Богданом Хмельницьким, були продовжені його спадкоємцями. Ця діяльність сягнула свого розквіту при Івані Самойловичу та Івані Мазепі.

В Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ) зберігається великий за обсягом рукопис, який містить копії документів другої половини XVII ст. з різних московських архівів (тепер вони знаходяться в РДАДА), зроблені у XIX ст. Серед них є «Донесенье», про який мова піде нижче. Це – відомості, що приніс мешканець Глухова Яків Дем'янович, котрий за наказом гетьмана Івана Самойловича був відправлений (очевидно під виглядом купця) за кордон, особливо в «Шлионск» (Силезію), для вивідання інформації про хід австро-турецької війни (відома в історії як австро-турецька війна 1683–1699 рр.) та інші справи.

Дем'янович виїхав з Батурина 27 вересня 1685 р. за старим стилем, тобто 7 жовтня 1685 р. Маршрут його подорожі пролягав через Чорнобиль, Заслав (суч. Ізяслав), «Остров» (Острог), Дубно, Замостя, Віслицю (поблизу м. Кельці у Польщі) й інші міста аж до Силезії. Очевидно, він прибув до Вроцлава (Бреслау). В Силезії він жив чотири тижні і на основі щоденних розмов з німцями, а також з «курантов», які постійно приходили до міста, вивідував відомості, котрі й виклав у своєму донесенні, складеному після повернення до Батурина. Зазвичай українських істориків привертає увагу початок цієї війни, коли турки обложили Відень у 1683 р. Ця облога завершилась блискучою перемогою об'єданого австро-польсько-українського війська, але як проходила війна далі – відомо лише фрагментарно.

Отже, турки відновили наступ у 1684 р. Але Габсбурги також не втрачали часу. За ініціативи Папи Римського Інокентія XI утворилася «Священна ліга», куди увійшли імперія Габсбургів на чолі з імператором Леопольдом I, Річ Посполита на чолі королем Яном III Со-

Фрагмент рукописної газети «Вісті-Куранти»

беським, Венеціанська республіка. Підтримали лігу в антитурецькій боротьбі Баварія, Саксонія, Бранденбург, деякі італійські князівства. Дем'янович оцінив тодішнє військо ліги, що діяло проти турків, у 60 тис. вояків на чолі з князями Карлом Лотаринзьким, Максиміліаном Еммануїлом Баварським і князем «линебурским». Військо виступило в похід влітку 1684 р. і рушило на

← місто-фортецю Нове Замки (на берегах р. Нітра поблизу її впадіння в Дунай, на півдні суч. Словаччини). Воно взяло місто в облогу і вчинило понад 10 потужних штурмів. Почувши про це, турецький сераскир-паша поспішив зі своїм військом на допомогу обложеному гарнізону. Карл Лотаринзький не став їх чекати. Він на чолі 40-тисячного війська пішов йому назустріч, залишивши решту під стінами Нове Замків. Під містом «Кграном» відбулася битва, внаслідок якої турки мусили відступити, бо «войско цесарское піхот и армат много з собою міло». В той же час решта армії здійснила нові штурми, фортеця впала. Її вщент зруйнували, а «людей выстинали». Дізнавшись про це, сераскир-паша втік зі своїм військом, а переможці вогнем і мечем знищили околиці Нове Замків. Потім вони пішли у тодішню східну Угорщину, яка була під турецькою владою і де панував князь Імре Текелі. Війська переможно йшли на північний схід Токай, Кошице, Прешов (Пряшів); князівство Текелі пере-

стало існувати. Дем'янович сповістив і про успіхи венеціанців на Адріатичному морі і в Албанії. На честь перемоги «німці, яко и ляхи,...всюда в своем панстві з армат стреляли».

У той же час розвідник зазначив, що Річ Посполита того року не брала участі у спільному поході. Були названі й причини цього: Леопольд I не хотів такої допомоги через великі грабежі війська Речі Посполитої у його державі – «большие в его панстві чинять руины». Іншою причиною називалось те, що у воєнних справах поляки «всю на себе оборочают славу, яко показалося з Віденской викторией».

Повертаючись назад, Дем'янович відзначив ще один фактор – внутрішню нестабільність в Речі Посполитій, бо «гетман коронный (Станіслав Яблоновський) короля не хочет слухати, до чого и иных многих сенаторов мает собі прихилных»; невдоволення у війську, бо через війну з Туреччиною воно знесилилось. Король же робив спроби зміцнити союз із Францією і з цією ме-

тою планував одружити свого старшого сина (Якуба) з жінкою французького королівського роду.

Особливо цікавими є спостереження Дем'яновича, котрий, ідучи через Волинь і Полісся, зауважив, що там живе чимало «того гуляйства, которие именов козацким называются». Їх заохочував до служби Речі Посполитій Яблоновський, кажучи, що у 1686 р. буде «потужнійшая турецкая война нежли сего літа была (називаючи тилко сюю игрищем)», бо є перестороги, що сам султан готується до походу. Сказав він також, що й донські козаки прислали своїх послів до короля, обіцяючи разом з калмиками воювати проти турків. На доказ цього Яблоновський «самых послов донских оным там же презентовал», готуються до війни й німці, що сам Дем'янович бачив на власні очі.

Отже, Дем'янович виконав свою місію і про її результати доповів у Батурині. Думається, що жителям сучасного Глухова цікаво було дізнатися про свого земляка-розвідника.

Надія МІРОШНИЧЕНКО

Вчена секретарка
Національного заповідника
«Глухів»

Як створювали проєкт пам'ятника Ніколі Терещенку у Глухові

У № 4 «Соборного майдану» за 2018 рік ми писали про підготовку до урочистого відкриття пам'ятника Ніколі Терещенку у Глухові. Завдяки нещодавно знайденим архівним документам ця історія поповнилася новими іменами та фактами, про які піде мова далі.

На початку 1904 року Глухівська дума розпочала обговорення справи по влаштуванню пам'ятника своєму благодійнику, почесному громадянину, колишньому очільнику міста Ніколі Артемійовичу Терещенку. На виготовлення монумента і проведення благоустрою прилеглої до нього території (площі між Спасо-Преображенським та Трьох-Анастасієвським храмами) була визначена сума в 20 тис. руб. Половина коштів виділялася з міського бюджету, решту Глухівська дума очікувала отримати від приватних пожертв, які попередньо мали бути взяті з міського банку. Позику банк не дозволив, але у жовтні

1904 року необхідний капітал на встановлення пам'ятника був перерахований «от некоторых лиц».

Ескізи пам'ятника та площі, на якій він мав стояти, розробив Адріян Вікторович Прахов – професор Київського університету Св. Володимира, український мистецтвознавець, археолог та художній критик. Він також був керівником групи художників (Віктор Васнецов, Михайло Врубель, Михайло Нестеров, Павло Сведомський та Вільгельм Котарбінський), що здійснювала розпис Володимирського собору у 1884–1896 роках. У серпні 1905 року А. Прахов запропонував на розгляд комісії по влаштуванню пам'ятника Ніколі Терещенку проєкт наступного змісту: «В основу представляемого проєкта положено желание прежде всего украсить часть города, находящуюся между Трех-Анастасиевской и Спасской церквями, устроить площадь, хорошо вымощенную, с постоянными каменными

скамьями для отдохновения, с достаточным освещением и некоторую часть этой площади использовать для памятника Н.А. Терещенко (якого, до речі, А. Прахов запропонував зобразити у положенні стоячи) ...Все пространство на протяжении Трех-Анастасиевской и Спасской церквей, между оградой и улицей, вымощивается частью плитняком, как тротуары, частью кубиками, обсаживается с трех сторон деревьями и освещается фонарями. В верхней части этой мощеной площади проектируется небольшое возвышение, открытое для прохода, так как балюстрада и округлые скамьи для отдохновения размещены по бокам. Эта возвышенная площадь с двух сторон ограждена небольшими палисадниками, под тенью которых и расположены округлые скамьи, она освещается четырьмя канделябрами-фонарями, расположенными по углам.

Из этой, несколько возвышенной,

Відкриття пам'ятника Н.А. Терещенку у Глухові 23 серпня 1909 р.

площади, которая сама по себе могла бы послужить для украшения и для пользы города, средняя часть занимается под памятник Н.А. Терещенко, где на несколько приподнятом каменном полу расположены четыре низкие круглые ступени и на них пьедестал со статуей.

При составлении проекта автор руководился желанием соединить простоту с изяществом, как в формах, так и в выборе материалов».

Закінчуючи обговорення проекту, А. Прахов, на знак дружніх відносин, які були між ним і покійним Н.А. Терещенком, а також високо цінуючи наміри міської влади щодо вшанування пам'яті мецената, висловив бажання подарувати всі розроблені ним ескізи та плани по зведенню пам'ятника.

Глухівська міська дума в жовтні 1905 року затвердила проект А. Прахова і передала його на подальший розгляд Чернігівським губернатором та Мініс-

терством внутрішніх справ. Для прискорення справи міського голову М. Радченка уповноважили відправитися до Чернігова та Санкт-Петербурга, щоб він особисто клопотався у належних інституціях про встановлення скульптури. Ескізи схвалили на вищому рівні, але з наступними зауваженнями: «Академія Художеств нашла форму фонарей, окружающих памятник, неудачной, и связь их с парапетом, в который они врезываются, неудобной; означенные недостатки, при окончательной разработке чертежей памятника, должны быть устранены».

До кінця 1906 року комісія працювала над вдосконаленням проекту пам'ятника. До цієї справи залучили скульптора Миколу Андреева. Саме він, а також «другие сведующие лица высказались за устройство памятника с фигурой в сидячем положении, так как таковая более проста и более подходит к харак-

теру покойного Николы Артемьевича Терещенко». Врешті, комісія одногослоно підтримала запропонований М. Андреевим варіант.

Справа про затвердження проекту пам'ятника Н.А. Терещенку, розпочата у 1904 р., завершилася наступними словами: «Государь Император в 5 день сего апреля (1907 р.) по всеподданнейшему докладу Министра Внутренних Дел высочайше соизволил утвердить новый проект памятника умершему Тайному Советнику Н.А. Терещенко, предположенный к сооружению Глуховской Думой на городской площади».

На виготовлення монумента знадобилося два роки. Урочисте відкриття пам'ятника відбулося 23 серпня 1909 року.

У статті використані документи Державного архіву Чернігівської області, ф. 127, оп. 38 б, спр. 134.

Анна
МИРОНЕНКО

директор Глухівської школи
мистецтв ім. М.Березовсько

Репертуар театральних осередків Глухова у 1900–1920 роках

Початок ХХ ст. в житті не лише Глухова, а й країни був складним і мінливим: Перша світова війна і примусова мобілізація; установлення радянської влади, що супроводжувалося бандитизмом та грабежами; насильницька колективізація. Все це не могло не позначитись на різних сторонах життя населення, його соціального, культурного та економічного рівнів. Отже, період, який буде нас цікавити, характеризується глибокою соціально-економічною і політичною кризою.

Глухів увійшов у ХХ ст. як квітуче місто, що було одним з кращих у Чернігівській губернії. Проте вже через 20 років воно перетворилося на руїни: «Все краще дома в нем стояли без окон, дверей, без ограждений и прочее; через оконные дыры видны были полуразрушенные печки, ободранные или побитые стены и прочее. В таких домах, если сохранились где еще двери или оконные рамы, или дверцы в печках, желающие приходили и брали себе». І якщо революція 1905

С. Герасимов. Ілюстрація сцени з I дії драми
О. Островського «Гроза»

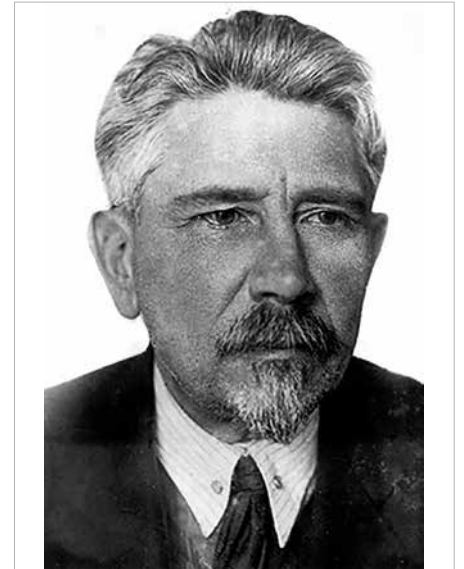
року майже не торкнулася Глухова, то Перша світова війна і події Української революції 1917–1921 рр. нанесли безжалісний руйнівний удар по мирному і відносно забезпеченому життю населення, виснаживши не лише матеріальні, але й людські ресурси. Життя стало дорогим, відчувалася нестача у всьому.

З 1 січня 1918 р. у місті почалося встановлення радянської влади. Уряд змінювався 10 разів: гетьманці, батуринці, німці, петлюрівці, денікінці намагалися відвоювати владу у більшовиків. Але ці спроби були марними та тільки руйнували Глухів. Під час боїв його жителям доводилось переховуватись у підвалах та інших безпечних місцях. Така ситуація тривала до 1919 р., коли остаточно утвердилася радянська влада.

Наступні роки для глухівчан позначилися погіршенням матеріального становища: під час перебування у місті військових рухоме майно та продукти були відібрані для потреб армії, нерухоме майно розібране для опалення. Тому і містяни, і селяни, аби не вмерти з голоду, займались вирощуванням картоплі та овочів. Єдине, що мали на меті люди, – вижити. Освіта і культура при цьому відходили на другий план.

Проте, навіть в таких реаліях, у місті продовжували свою роботу жіноча та чоловіча гімназії, гімназія Ягодівського, біженська Перша Віленська чоловіча гімназія, Учительський інститут, де навчання відбувалося навіть за відсутності опалення. Були і театральні осередки: музичне драматичне товариство (1895–1906(?)); театр комерційного зібрання (1906); фабричний пересувний театр під керуванням артистки Н. Федорової при цукровому заводі у Хуторі-Михайлівському Глухівського повіту (1911); любительський дитячий театр, організований Т. Пашкевич (1914); театр при відділі художньої пропаганди відділу народної освіти (1920–1921).

Музичне драматичне товари-

К. Ягодівський – засновник
глухівської гімназії

ство мало свою групу акторів, учасниками якої були артисти-любители, представники місцевої еліти (письменники, дружини місцевих чиновників), юристи, студенти. Театр відділу художньої пропаганди відділу народної освіти складався з 70-ти акторів. Вони у переважній більшості були аматорами, поряд з якими працювало 10 професіоналів. Театр комерційного зібрання функціонував за рахунок приїжджих артистів – запрошених труп під керівництвом М. Лаврова, М. Мареевої, А. Нарбутова та М. Боріна, товариства малороських артистів під керівництвом Дорошенка, товариства драматичних артистів під керівництвом В. Малишевського (режисер) та В. Ліхомського, трупи Юматова.

Театральний репертуар того часу віддзеркалює не лише виконавську майстерність акторів та матеріальну базу закладів (декорації, грим, костюми тощо), але й художні уподобання суспільства. Умовно цей репертуар можна розділити на наступні групи: п'єси О. Островського; п'єси сучасних авторів (кінець ХІХ – початок ХХ ст.); комедійні п'єси; дитячі постановки; ідеологічно направлені п'єси; п'єси, заборонені цензурою; п'єси на єврейську тематику.

Досить чітко простежується прихильність режисерів до спадщини О.М. Остров-

ського, творчість якого вважається важливим етапом розвитку російського національного театру. Це пояснюється загальнодержавними тенденціями, адже сюжети його п'єс наближені до реалій життя простих людей та їх побуту. Вони і є головними героями, в яких глядач впізнає своїх знайомих та близьких, навколишнє середовище, що їх оточує. Саме ці риси приваблювали публіку. П'єси «Не в свої сани не садись», «На бойком месте», «Поздняя любовь», «Гроза», «Грех да беда далеко не живет», «Лес» були поставлені для глухівчан різними театральними трупамі.

Ці ж риси наближення до простого життя простежуються і в творчості письменників кінця XVIII – початку XIX століть, які також приваблювали режисерів. Зокрема, відбулися постановки С. Найдьонова «Діти Ванюшина», С. Розумовського «Юная буря», Д. Аверкієва «Каширская старина», І. Шмельова «На паях», О. Сумбатова-Южина / В. Немировича-Данченка «Соколы и вороны», Г. Зудермана «Вогні Іваної ночі», А. Чехова «Предложение» і «Дядя Ваня».

Твори, написані на початку XX ст., мають реалістичний характер. Окремі автори описували побут та звичаї, які прийде по покоління почало втрачати. Так, в п'єсах Д. Аверкієва «Каширская старина» та П. Мельникова-Печерського «Старые годы» показане життя людей другої чверті XVII та кінця XVIII – початку XIX століть. Яскраво та правдиво змальовано типажі поміщиків, подана відповідна часу лексика. Крім того, важливу роль у виборі п'єс відіграла і сюжетна лінія. Здебільшого це були побутові та лірико-інтимні драми, через які транслювалися існуючі соціальні проблеми.

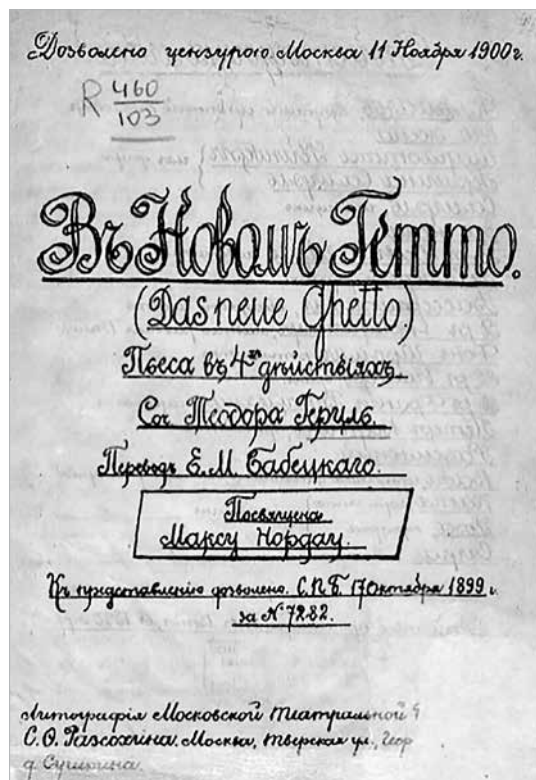
П'єси розважального характеру займають невеликий відсоток репертуару. До них слід віднести наступні твори сучасників: В. Крилов-Александров «Сорванец», «В погоню за Прекрасной Еленой»; Д. Мансфельд «Тетушка из Глухова»; О. Сухова-Кобилін «Свадьба Кречинского»; І. М'ясницький «Тещу выкуривают», О. Островський «Лес».

Дитячий репертуар аматорських театрів формувалася у приватних маєтках глухівської інтелігенції. Віднайти інформацію з офіційних джерел вдалося лише про дитячі постановки, ініціатором та організатором яких була дружина відомого лікаря Ф.А. Пашкевича – Тетяна Вікторівна. У 1914 р. вона організувала дитячі вистави, в яких брали участь діти сім'ї Пашкевичів та їхніх знайомих. Ставилися п'єси К. Лукашевич «Кукольный переполох», «Среди цветов» та «Сказка о рыбаке и рыбке» О. Пушкіна.

Звичайно, у цей політизований час театр мав бути ідеологічною зброєю на «комуністичному фронті». Після утвердження радянської влади та створення ТЕВ (театрального відділу Народного комісаріату просвіти РРФСР) у 1919 р. пріоритетними напрямками роботи театрів стали наближення виконавських форм до народу, створення нового революційного репертуару та переосмислення старого через призму ідеології країни, тобто, використання культурного репертуару як важеля ідеології. Саме цим запитами, на думку режисерів, відповідали твори Г. Геерманса «Загибель Надії», Г. Гауптмана «Загибель Содома», Т. Герцеля «У новому Гетто». Їх сюжетна лінія вигідно висвітлює комуністичні ідеї через висміювання капіталізму та буржуазії, демонструє загибель дрібнобуржуазії під натиском великого капіталу.

Підпорядковуючись цензурному контролю Російської імперії, у 1906 р. місцева влада не дозволяла ставити п'єси «Євреї», «На шляху до Сіона» (автор не установлений), всі п'єси М. Горького та «Вишневый сад» А. Чехова. На забороні «єврейських» п'єс позначилася антисемітська політика уряду Миколи II, який негласно підтримував єврейські погроми 1904–1905 рр. та мав, на думку В.К. Плева, «антисемітське упередження». «Вишневый сад» цензура заборонила 16 січня 1906 р. як п'єсу, що зображує «в ярих красках вырождение дворянства». Твір яскраво критикував державний устрій та був прямим закликом до революції. Цензурний контроль при забороні творів М. Горького вважав, що в них присутні «аллегорическая идеализация революции», «резкий протест против существующего строя жизни», зображення «борьбы за свободу против высшей власти», «проповедь пролетариатской кампании против имущего класса и даже с употреблением насильственной расправы».

Окремо можна виділити групу «єврейського» репертуару. На початку XX ст., за статистичними даними, майже третину населення Глухова склали представники єврейської національності. Вони зазнали жорстокого знущання під час становлення радянської влади. Після кривавих погромів 1918 р. та 1919 р., які тривали три дні та чотири тижні відповідно, у місті залишилося близько

Титульна сторінка п'єси Т. Герцеля «В новом Гетто»

500 євреїв. Це були представники найбільш багатих сімей, які через своє матеріальне становище не змогли покинути Глухів. У 20-х роках XX ст. радянська влада на протидію зростаючій юдофобії висловила підтримку євреям, метою якої було показати, що у країні рад всі нації рівні. Мабуть, саме тому у складі театру при відділі художньої пропаганди відділу народної освіти працювала єврейська трупа з 15-ти осіб. Протягом 1920 р. нею були поставлені п'єси Я. Гордіна «Сиротка Хася», «Клятва», «Єврейский король Лир», «Мірелла Єфрос».

Отже, умовно репертуар театральних осередків Глухова у 1900–1920 роках можна розділити на наступні групи: п'єси О. Островського; комедійні п'єси; дитячі постановки; ідеологічно направлені п'єси; п'єси, заборонені цензурою; п'єси на єврейську тематику. На формування репертуару беззаперечно впливали політико-ідеологічний та соціальний фактори.

Оскільки опрацьована джерельна база наразі не встановлює повний перелік прізвищ авторів п'єс з репертуару театральних осередків Глухова 1900–1920 років, подальші дослідження з означеної теми будуть направлені саме на це питання, що дасть можливість як розширити тематику постановок, що лунали з місцевих сцен, так і зрозуміти соціально-економічні та політичні умови, в яких вони відбувалися.

Євген
ТИЩЕНКО

Генеральний директор
ТОВ «Еталон часу»

Троїцький собор у Глухові

На етапі сучасного історичного розвитку Української держави перед її громадянами постає необхідність перегляду своєї політичної, історичної та культурної мінувшини й чіткого визначення того, що ми набули, а що втратили, і яке значення це має для нашого майбутнього.

Вивчаючи історію Північного Лівобережжя, науковці дедалі частіше звертаються до втрачених в радянські часи об'єктів історико-культурної та архітектурної спадщини цього регіону. Одним з таких об'єктів є Троїцький собор у м. Глухові, знищений владою у 1962 р. Перш за все звернемося до історії.

Будівництво дерев'яної Троїцької церкви проходило в межах 1657–1664 рр. Спорудження нового кам'яного мурованого однойменного собору було, вірогідно, амбітною справою Івана Скоропадського, адже гетьманські клейноди у листопаді 1708 р. він отримав у дерев'яній Троїцькій церкві. Однак, війни відклали початок будівництва до 1720 року, коли було укладено угоду, в якій є вказівка на кресленні: «Должина той церкви межі стен 15 сажень треаршинных; ширина межі стен 7 сажень треаршинных;

вышина от фундамента до свода сажень 9... А чертёж и пропорции как соизволит г. гетман... А за вышеописанное строение церкви денег взяти 750 рублей». Але через два роки І. Скоропадський помер, роботи по зведенню собору призупинилися.

Чернігівський архієпископ Філарет (Гумілевський), розповідаючи про долю мурованого Троїцького собору, наводить перелік «пригод», що трапились при його будівництві:

- лише у 1746 р. завершили розібрання дерев'яного храму і заклали новий;

- у 1748 р. пожежа знищила майже все, що встигли збудувати;

згоріли заготовлені будівельні матеріали;

- у 1759 р. споруду довели майже до покрівлі, але збудована дзвіниця впала,

при цьому зруйнувавши кут храму і утворивши тріщини по стінах;

- будівництво відновили лише у 1765 році, долучивши до роботи архітектора А. Квасова, але він захворів і доручив нагляд за будівельними роботами своєму учню Ф. Савичу;

- у 1784 р. будівництво майже завершили, але знову сталася пожежа і у соборі згоріло все, що могло горіти;

- тільки у 1805 р. будівництво храму було закінчене; за дея-

Комп'ютерна візуалізація Троїцького собору

кими джерелами два верхні престоли були освячені у 1799 р., а три нижні – у 1805 р., внаслідок чого виникла плутанина з приводу освячення собору.

Так він проіснував до 1929 р., коли під час першої хвилі антирелігійної кампанії була розібрана його чотирьохъярусна дзвіниця. Наприкінці 30-х років ХХ ст. собор забрали у вірян. Він пережив воєнне лихоліття, але у 1962 р. не встояв перед владним рішенням, головним аргументом якого був «вид собора, что портит город».

Для мене все почалось десь років 6 тому, коли я дізнався від глухівчан, що Троїцький собор знаходився там, де збудовано приміщення сучасного автовокзалу. Деякі джерела говорили, що собор стояв просто на самій вокзальній площі, а у Вікіпедії вказувалося, що на його місці був розбитий сквер. Мені захотілось з'ясувати, де ж все-таки справжнє місце розташування Троїцького собору з метою подальшого встановлення пам'ятної дошки з інформацією про нього, адже дерев'яна церква Пресвятої Трійці була одним з головних храмів столиці Гетьманщини, а її «нащадок» –

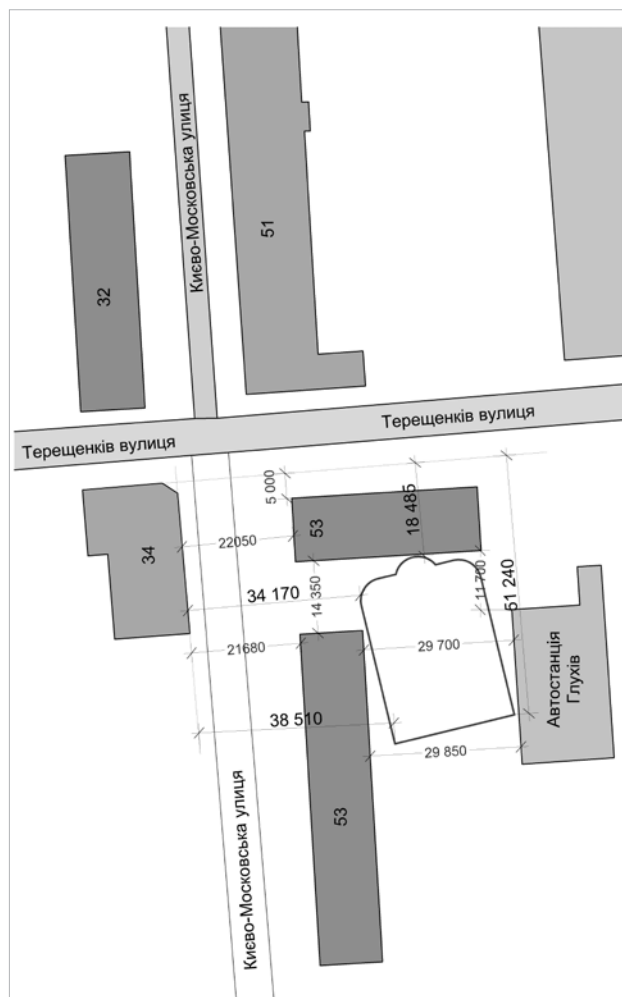

Троїцький собор на німецькій аерофотозйомці Глухова 1943 р.

мурований Троїцький собор – головним п'ятипрестольним храмом Глухова. Для православного християнина це питання є неабияк важливим, адже така свята перлина нашого краю була згнєбована комуністичною владою, а нами безпідставно забута. При цьому хотілося вже перестати виносити вирок тим, хто мав відношення до участі у тих страшних подіях, а починати щось робити у відродженні духовно-культурної спадщини, адже засуджувати – це справа слабких, а діяти – справа сильних. Уявимо, що перша сходинка у нашому відродженні – це минуле, без якого немає шляху у майбутнє.

Допомогу в отриманні вигляду західного, східного та південного фасадів у електронному варіанті, а також німецьку аерофотозімку Глухова 1943 р. надав науковий співробітник Національного заповідника «Глухів» Олександр Мірошніченко; креслення і візуалізація зроблені Олександром Журбою – співробітником нашої будівельної компанії «Еталон часу». Завдяки цій аерофотозімці, а також картографічному матеріалу і фотографіям собору кінця XIX – початку XX ст. його обриси були нанесені на сучасну карту міста. Також були визначені статичні віхи зйомок 1943 р., що збереглися до сьогоднішнього часу: Миколаївська церква, будинок поміщика П.П. Лютого, колишня будівля повітового земства на «стометрівці». Враховуючи те, що до нашого об'єкту досліджень найближче знаходиться будинок П. Лютого, ми обрали його за точку «нуль» для визначення місцезнаходження собору спочатку на карті німецької аерофотозімки 1943 р. з прив'язками до східної і північної частин будівель. Встановивши за експлікацією собору (обміри архітектора В.П. Моїсеєнко 1952 р.) його розміри (24 260 x 35 000 мм), ми з'ясували на карті масштаб будівель, що

його оточували, і відстань між ними, потім нанесли на сучасну карту, зберігаючи прив'язку до собору. Складність полягає у тому, що робити прив'язку за сучасною супутниковою картою, яка інтегрується у звичайну географічну, неможливо, бо відбувається зміщення основ будівель, адже супутник робить фотофіксацію землі не під прямим, а під певним кутом, відповідно і тривимірна споруда зміщується у цьому ж напрямку. Потім супутникова карта трансформується в географічну – у двовимірний простір, а зміщена поверхня покривлі сприймається вже як основа будівлі. Виникає похибка до 4-х метрів. Тому нам довелося неодноразово «вирівнювати» споруду. Кінцевий підсумковий результат був зафіксований після виїзду на місце, повторних обмірів житлових будинків та приміщення автовокзалу, що знаходяться поряд з підмурками собору, нанесення сучасних споруд на карту з прив'язкою до будівлі дитячої бібліотеки. Лише потім на цю карту був нанесений Троїцький собор. Отже, він стояв у північно-східному куті двору, утвореному багатопверхівками по вул. Києво-Московській, 53, вул. Терещенків, 53 і будівлею автовокзалу.

Контури підмурків Троїцького собору на сучасній мапі Глухова

Розробка цього проекту, робота над яким (з перервами) тривала 14 місяців, розпочалась у 2020 р., через 300 років після підписання угоди про перебудову дерев'яної Троїцької церкви на однойменний мурований собор. Головною метою при цьому було визначення його місця розташування, що і було в кінцевому підсумку досягнуто.

БОЙ

Продовження.

Початок у номерах №1(97), 3(99), 5(101), 6 (102) 2020 г.

Довгі, а інколи й безрезультатні пошуки добутої дичини наштовхнули мене на думку

завести мисливську собаку. Залишилося лише визначитися з породою, бо я полював не лише на водоплавного птаха, а й виходив на хутрового звіра. Передивився гончаків, норних собак, але вони чомусь не припадали до душі. Ну не бачив я себе з ними на полюванні. Аж раптом товариш підказав мені чоловіка, який продавав цуценят російського спанієля. Тим паче, у пам'яті ще залишились спогади від першої здобутої качки, яку мені вдалося розшукати лише за допомогою такої собачки. Та й порода

сама по собі симпатична, весела.

Нарешті я визначився. Домовився із власником цуценят, що він продасть мені одного. За мішок цукру. Вибір впав на півторамісячного жвавого кобелька коричневого окрасу з білою плямою на грудях. Так у мене з'явився мисливський собака. Назвав його Боем. І почалося... Не мала баба клопоту – купила порося. Це про мене. Щеплення, дресура, прогулянки, харчування. Мало що сам захопився, ще й родичів до цього залучив. І зараз перед очима стоїть картина, як мати →

← годує Боя, тримаючи за вуха, щоб той їх не забруднив. А потім ще витирає його задоволену морду фаргухом. Як там не було, а за два місяці навчив виконувати деякі команди, апортувати палку. Я з нетерпінням чекав на відкриття мисливського сезону. Уява вже малювала, як Бой, після влучного пострілу, подає трофей прямо мені у руки.

Природно, що і не у перший, і навіть не у другий сезони пес почав показувати більш-менш пристойні результати на полюванні. Та і я вчився разом з ним. Привчав до пострілу, пошуку «човником», подачі з води, намагався зрозуміти його дії. Загалом, «притирались» один до одного...

Жаркого серпневого дня збираюсь на полювання. Тільки-но я вийшов у двір з рушницею і у камуфляжі, як мій пес починає радісно підстрибувати і гавкати. Відчуває, що сьогодні буде йому розвага. Так. Тепер ще одна задача – довести Боя до місця полювання, бо я так і не зміг його привчити спокійно сидіти у транспорті під час руху. Стрибки, несамовитий гавкіт, намагання вискочити з коляски мотоцикла майже завжди супроводжували наші поїздки. Тому доводилось його заштовхувати у багажний відсік і їхати. А Бой гавкає так, що люди, які стоять на автобусній зупинці, здивовано проводжають мене поглядом.

Нарешті на болоті. Випускаю трохи очманілого від власного гавкату пса – нехай провітриться. Побігавши трішки лугом, той підбігає до мене і наче промовляє: «Ну... довго ти будеш чухатись?»

Висока трава заважає ходьбі. Песик – не дурень, йде моїми слідами. Час від часу відсилає його вперед у пошук. Пробігши пару-трійку метрів, він знову ховається за мою спину, плутається під ногами. При черговому посилі Бой рвучко пірнув у траву, енергійно замахам куцим хвостом. Це сигнал для мене – десь поруч причаїлась дичина. Тримаю рушницю напоготові, напружую увагу. Роблю декілька кроків... Раптом метрів за 15 від мене з-під берега здіймається чирок і стрімко летить понад

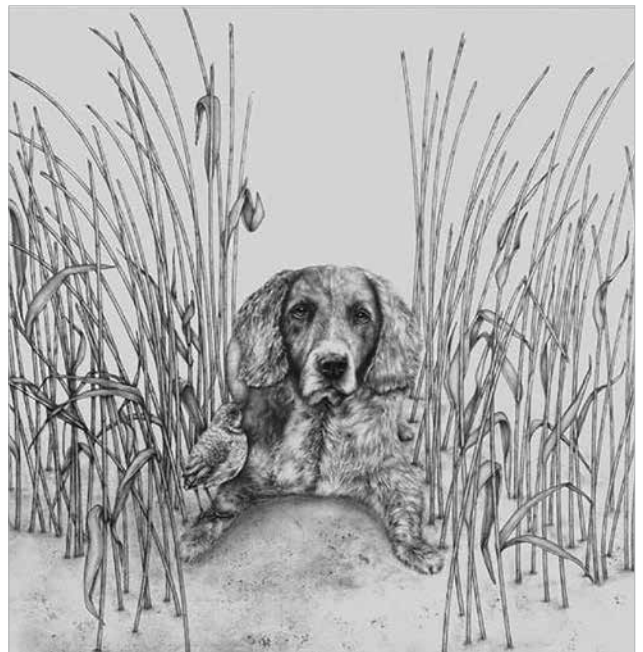
канавою. Стріляю раз, вдруге – качка робить кульбіт у повітрі і падає у воду. «Апорт!», – даю команду собаці. Бой стрибає у воду, із радісним скавучанням пливе до качки, хватає її і виносить майже до мене. Початок непоганний. Забираю качку у собаки. Так, забираю, бо той не хоче її віддати, грізно ричить на мене. «Ах ти паразит! – промовляю до нього. – Віддай!» Взамін даю шматочок цукру-рафінаду. Врешті-решт помирились.

Виходимо на луг. Тут трава не така висока і густа, тому Бой виривається вперед.

Потім різко зупиняється, моторно махає хвостом. Точно щось почув. І тут прямо у нього з-під носа вилітає бекас та прудко летить, прикриваючись кущами рогози. Роблю покvapливий дуплет... Мимо. Пробігши трішки у напрямку польоту птаха, Бой повертається до мене, промовляючи очима: «Мазило!»

Рушаймо далі. Пес нишпорить лугом, «човником» прочісує траву. З-під купини вилітає пара бекасів. Першим пострілом збиваю одного, другим «мажу». Бой, не чекаючи команди, біжить у напрямку падіння птаха. Пара хвилин пошуку... і ось він підбігає до мене, тримаючи бекаса у зубах. Напрочуд швидко віддає його (мабуть вирішив, що така дрібна здобич не варта того, щоб за неї сперечатись).

Незчувся, як наступив вечір. Сонце сіло за ліс. Чекаю на вечірній літ. Бой сидить поруч зі мною, періодично клацає зубами – ганяє надокучливих комарів. Раптом він задирає морду до неба, нібито хоче привернути мою увагу. Прислухаюсь і чую характерний посвист качиних

крил. Пара крижнів пролітає у мене над головою. Стріляю навздогін. Бачу, як один птах починає знижуватись, сідає у траву десь за сотню метрів. Підранок. «Вперед, шукай», – подаю команду. Бой зник у сутінках, я йду за ним. Через деякий час чую радісний гавкіт собаки, тріпотіння крил. Наближаюсь, підсвічую ліхтариком – пес придавив крижня лапами до землі і дивиться на мене. «Ай, молодець!», – радісно хвалю його. З неабиякими труднощами відбираю качку, приторочую до патронташу. Бой радісно скаче навколо мене. «Ну що, на сьогодні досить», – промовляю до нього. Пора додому.

Дорогою Бой вже тихенько сидить у колясці, не намагається вискочити з неї. Мабуть втомився. Заїжджаю у двір. Песик побрів до миски із кормом, яку заздалегідь поставила мати. Похрумтівши кістками, залазить у будку. Для нього день закінчився. А мені ще потрібно почистити рушницю і привести до ладу здобуту дичину.

Володимир Ляшко

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА
Юрій КОВАЛЕНКО
Людмила АРТЕМОВА
Олександр МІРОШНИЧЕНКО
Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО